

PSİKOLOJİK HASTALIKLARIN YARATICILIK VE RESİM SANATI İLE İLİŞKİSİ: LOUIS WAIN ÖRNEĞİ

THE RELATIONSHIP OF MENTAL ILLNESSES WITH CREATIVITY AND PAINTING:
THE EXAMPLE OF LOUIS WAIN

Neşe YAZICI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
nesey2111@gmail.com, Kırıkkale/Türkiye, <https://orcid.org/0009-0002-5116-5238>

Özlem MURAZ

Dr. Öğr. Üyesi, Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü,
o.muraz@kku.edu.tr, Kırıkkale/ Türkiye, <https://orcid.org/0000-0003-4036-0601>

ÖZET

Literatürde hakkında farklı açıklamalar bulunan yaratıcılık kavramı, çeşitli disiplinlerde pek çok şekilde tanımlanmaktadır. Bu kavram psikoloji açısından ele alındığında; sanatçıların iç dünyaları, yaşadıkları çevre, dönemsel koşullar, toplumsal değerler, salgın hastalıklar, savaşlar, cinsiyet ve bazı sanatçıların ise sahip olduğu psikolojik sorunlarla da ilişkilendirilmiştir. Psikolojik hastalıklarla yaratıcılık arasındaki ilişkiye dair yapılan çalışmalar, özellikle sanat alanında dikkate değer bulgular ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, psikolojik bir hastalığa sahip olduğu öne sürülen Louis Wain, çalışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. Sanatçının eserlerinde zaman içerisinde gözlenen değişimler, psikolojik hastalığının sanatsal üretimine nasıl etki ettiğine ilişkin anlamlı göstergeler sağlamaktadır. Bu araştırmanın amacı, yaratıcılık kavramının psikolojik hastalıkların sanatsal üretime etkisini incelemek ve Louis Wain'ın resimlerindeki üslup değişimlerini somut bir örnek olarak değerlendirmektir. Makale nitel araştırma yöntemlerinden literatür tarama yapılarak hazırlanmış, yaratıcılık kavramına yönelik alanyazında yer alan verilerle birlikte yaratıcılık ve psikolojik hastalıkların ilişkisine değinilmiştir. Ayrıca bu ilişki resim sanatı disiplini çerçevesinde ele alınmakta; Wain'ın çalışmalarında gözlenen dönüşümler psikolojik bozukluklarla yaratıcılık arasında bağlantı olabileceğine dair ipuçları sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, Psikolojik hastalıklar, Sanat, Louis Wain, Arketipler

ABSTRACT

The concept of creativity, which finds varying explanations in the literature, is defined in numerous ways across various disciplines. From a psychological perspective, this concept has been linked to artists' inner worlds, their environments, periodic conditions, social values, epidemics, wars, gender, and the psychological problems of some artists. Studies on the relationship between mental illnesses and creativity, particularly in the field of art, reveal remarkable findings. In this context, Louis Wain, who is alleged to have suffered from a mental illness, is the focus of this study. Changes observed in the artist's works over time provide significant indicators of how his mental illness affected his artistic production. The aim of this research is to examine the impact of mental illnesses on artistic production and to evaluate the stylistic changes in Louis Wain's paintings as a concrete example. This article was prepared using qualitative research methods, using literature review, and explores the relationship between creativity and mental illnesses, along with data from the literature on the concept of creativity. Furthermore, this relationship is examined within the framework of the discipline of painting; the transformations observed in Wain's work offer clues to a possible connection between mental disorders and creativity.

Keywords: Creativity, Mental illness, Art, Louis Wain, Archetypes

1.GİRİŞ

Literatürde, hakkında çeşitli kuram, sınıflamalar ve yaklaşımların bulunduğu yaratıcılık kavramı, yüzyıllardır tartışılan bir olgu olmuş ve farklı disiplinler tarafından üzerinde teoriler üretilmiştir. TDK’de, *yaratmaya iten farazi yatkınlık* (TDK, 2022) olarak tanımlanan yaratıcılık kelimesi Keser’in Sanat Sözlüğü’nde; yeni şeyler oluşturmak, çözüm yolları bulmak, ilişkiler kurabilmek, yeni fikir ve ürünler ortaya koyabilmek gibi birçok farklı tanımla ele alınmıştır. Ayrıca kitapta yaratıcılığın, insanlık tarihi kadar eski olmasına değinilmiş, yaratıcılığın çoğunlukla tanrısal, olağanüstü güçler gibi mistik çerçevelerde değerlendirilmesinden söz edilmiştir (Keser, 2009: 358-360).

Yaratıcılık birçok bilim adamı ve araştırmacılar tarafından farklı şekillerde tanımlamalara sahiptir; May (2003), yaratıcılığı insanın kendi iç dünyası ile karşılaşması olarak tanımlamıştır. Yaratıcılık, hayal gücü ve yeni fikirlerin ortaya konulması, sorunlara ve bilgi eksikliğine karşı çözüm aramaktır (Erol, 2019:4). Yaratıcılık kavramı üst düzey yaratıcılık (seçkin yaratıcılık) ve kişisel yaratıcılık (günlük yaratıcılık) olmak üzere ikiye ayrılarak da değerlendirilmiştir. Üst düzey yaratıcılık, insanlık için bir avantaj sağlayan, yaşamı daha iyi hale getiren ürünler ve fikirlerde ortaya çıkarken kişisel yaratıcılık ise sanat, teknoloji, müzik, tıp alanlarındaki günlük yaşamı daha iyi hale getirecek yeniliklerle birlikte göreve uygun olan yaratıcılık çeşididir. Yaratıcılığın farklı disiplinlerde tanımlanması ve değerlendirilmesi için bir takım bilişsel süreçlerin gerekli olduğu da düşünülmektedir (Ourtani, 2020: 252-253). Mooney (1962) yaratıcılığı tanımlarken, yaratıcılık kavramını sadece ürün, kişilik yapısı ve süreç olarak ele almaktan ziyade yaratılanın meydana geldiği ortamın da önemli olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin; yaratıcılığın, mutfakta aşçıların başarısına katkıda bulunduğu gözlemlenmiştir. Horng ve Hu (2008) yaratıcılığın sadece sanatta değil bilimde de önemli olduğunu dile getirmekte ve mutfak çalışmalarının da bilimsel, sanatsal ve teknik alt yapıyı kapsadığını ifade etmektedirler (Kesici & Öncel, 2015: 24-25). Fen alanında yapılan araştırmalarla yaratıcılık kavramı ve süreci Mansfield ve Buse (1981) tarafından problemin seçimi, problem çözme çabası, sınırlamaları düzenleme, değişen sınırlamalar, doğrulama ve ayrıntılandırma olarak beş basamakla açıklanmaktadır (Aktamış & Ergin, 2007: 12-13).

Yaratıcılık genelde yaratıcı denilen kişilerde görülür; daha önce var olmayan yeni bir olgu veya düşüncüyü ortaya koyan kişiye “yaratıcı” denilmektedir. Bu yaratıcı olan kişilerin yarattıkları şeylerin araştırılması da bazı disiplinlerin konusu olmuştur. Yaratıcılığı, toplum içinde en yaratıcı kişiler olarak görülen sanatçılar üzerinden ele almak gerekirse, sanatçıların yaratıcılık özellikleri, onların karmaşık kişilikleri ve yaratma psikolojisi psikiyatristler, psikologlar ve sanat eğitimcileri tarafından incelenmiştir (Demir, 2019: 1-2). Yaratıcılık yeteneğinin bilinçdışında başladığını söyleyen Freud; yaratıcı bireyleri içe dönük, nevroza yatkın kişiler olarak tanımlamıştır (Bayova & Görüş, 2021: 14-16). Freud, *Creative Writers and Day Dreaming* isimli yazısında; bireylerin gerçeklikten uzaklaşma arzularıyla zihinlerini başka yere yönlendirmesi bunun sonucunda da gerçeklikten kopuş ve akıl hastalığının meydana gelmesinden söz etmektedir. Ayrıca sanatçıların memnuniyetsiz kişiler olduğunu ifade etmektedir (Freud Sigmund, 1908; akt. Kireç, 2019: 259-260). Jung ise yaratıcılığın hammaddesinin toplumsal bilinçdışı olduğunu söyleyerek ortaya attığı arketiplerin

yaratıcılıkta önemli bir yere sahip olduğunu vurgular (Ayaz, Kıvanççı, & Safavor, 2019: 78-81). Onur ve Zorlu (2017: 1538), sanat eğitimcisi Lowenfeld'in *Creative and Mental Growth* isimli kitabından yaratıcılığı, tüm insanların doğuştan sahip olduğu, insanı insan yapan temel bir içgüdü olarak nitelendirdiğini aktarmıştır. Dolayısıyla bahsedilen disiplinlerde yaratıcılık tanımlanırken kullanılan farklı yaklaşımlar sanatçıyı ve eserini anlamamızda önemli bir yer teşkil ederler. Bu araştırma, sanatçı Louis Wain'ın eserlerindeki yaratıcılığın, psikolojik hastalığı ve bilinçdışında oluşan imgelerle olan etkileşimi üzerinden incelenmesini amaçlamaktadır. Bu inceleme çerçevesinde şu sorulara cevap aranmıştır;

- 1- Yaratıcılık ile psikolojik hastalıkların ilişkisi var mıdır?
- 2- Sanat ve psikolojik hastalıkların ilişkisi var mıdır?
- 3- Louis Wain'ın resimlerinde Carl Jung'un kolektif bilinçdışı kuramı bağlamında "ben" ve "persona" arketipi nasıl ele alınmıştır?

Bu çalışma, psikolojik hastalıklara sahip sanatçılar üzerine yapılan araştırmaları Carl Jung'un arketip kuramı bağlamında ele alarak literatürde sınırlı sayıda bulunan disiplinlerarası çalışmalara katkı sunmakta ve alana özgün bir bakış açısı kazandırmaktadır.

2.BULGULAR

2.1. Yaratıcılık ve Psikolojik Hastalıklar İlişkisi

Psikiyatrideki *ruhsal hastalıkların sanatsal yaratıcılık ile ilişkisi olduğu* fikri, en eski düşüncelerden biridir. Bu konuda yapılmış birtakım çalışmalar vardır; Power ve arkadaşları (2015) İzlanda'da gerçekleştirdikleri bir araştırmada psikolojik bozukluk ve yaratıcılık arasında genetik açıdan bir ilişki olduğuna dair kanıtlar bulmuşlardır (Power, vd. 2015: 953-954) Örneğin; Eysenck (1993; akt. Maçkalı, Gülöksüz & Oral, 2014: 51-52) hem yaratıcılığın hem de psikozun oluşumundaki ana faktörün psikotiklik olduğunu söylemiştir; psikoz ve yaratıcılığın ortak özelliğinin, birbirinden oldukça farklı bilişsel öğeleri bir araya getirme becerisi olduğunu savunmuştur. Buna benzer olarak 1927 ve 1943 yıllarında Avusturyalı bir psikolog ve nörolog olan Adele Juda, deha ve akıl hastalığı arasındaki ilişkiyi ele almıştır. İnceleme 18. ve 19. yüzyılları arasında yaşamış olan, Almanca konuşan 19.000 bilim adamı ve sanatçı üzerinde yapılmıştır, bulgulara sanatçıların %63,7'sinin normal, %2,7'sinin şizofreni, %2,7'sinin de tanımsız psikoza sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Soygür, 1999: 129). Diğer bir örnekte ise Joseph Schildkraut, yirminci yüzyılın ortalarında eser vermiş, New York Sanat Okulu'ndan 15 sanatçıyı incelediği çalışmada sanatçıların %50'lik kısmının ruhsal bozukluğa sahip olduğunu keşfetmiştir (İba, 2010: 46-47). Hatta Barron (1969) mimarlar ve yazarlar üzerine yaptığı çalışmasında, daha yaratıcı grupların psikopatoloji ile ilişkisinin normalden daha yüksek olduğunu bulmuştur (Michalica, 2010: 15).

Bazı ruhsal bozuklukların yaratıcılıkla olan ilişkisini inceleyen çalışmalarda birtakım tespitler bulunmaktadır. Örneğin; Depresyon ve yaratıcılık arasındaki ilişki üzerine yapılan bir meta-analizde yaratıcı insanların, depresyon da dahil olmak üzere, daha fazla ruhsal bozukluk örneği sergilediklerine dair kanıtlar bulunmuştur. Holm-Hadulla ve arkadaşları (2021) tarafından yapılan incelemede, yaratıcılık ile depresyon arasındaki ilişkinin depresyonun şiddetine bağlı olduğu ortaya konulmuştur (Lam & Saunders, 2024: 2). Ya da

bipolar ve yaratıcılık arasındaki ilişki bakımından Furnham ve arkadaşları (2008), yaptığı bir çalışmada yaratıcılık özellikleri ile hipomani arasında önemli ölçüde bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Glazer (2009) ise depresyon ve mani süreçleri hakkında yaptığı açıklamada yaratıcı bireyin manik dönemde edindiği fikirleri ve zihninde uçuşan düşüncelerini depresyon döneminde anlamlı ve bütün hale getirebildiğini açıklamıştır (Maçkalı, Gülöksüz, & Oral, 2014: 52). 1987 yılında Dr. Nancy Andreason tarafından yazarlar üzerinde yapılan bir araştırmada bipolar hastalığının yaratıcı özellikler gösteren yazarlar arasında oldukça yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, bu hastalığa sahip bireylerin birinci dereceden akrabalarının da yaratıcı özellikler gösterdiği ve psikolojik rahatsızlığa yatkın olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kireç, 2019: 260).

Yaratıcılık ile psikolojik hastalıklar arasında tespit edilen ilişkiler her ne kadar güçlü olsa da Sawyer (2012) gibi bazı bilim insanları ise yaratıcılık ve psikoloji bağlantısının efsaneden ibaret olduğunu, bu alanda yapılan araştırmaların birçok eksikliğinin bulunduğunu savunmuştur (Ourtani, 2020: 3-6).

2.2. Sanat ve Psikolojik Hastalıklar İlişkisi

İnsanlık tarihi kadar eski olan sanat, farklı biçimlerde ortaya çıkmıştır ve korku, merak, üzüntü, kaygı gibi duyguların yansıması olarak bir ifade aracı olmuştur. Sanatın en eski ve etkili biçimlerinden biri olan ise resim sanatıdır ve yıllar içerisinde farklı amaçlar doğrultusunda da yapılagelmiştir. Bu açıdan resim sanatı üzerinde; sanatçının içinde bulunduğu dönemin, toplumun, psikolojik ve sosyolojik etmenlerin ve sanatçı değerlerinin etkisi olduğu söylenmektedir (Zinler, 1999: 4-5). Tarih boyunca, sanatçıların ve sanatçı olmayan bireylerin görüşleri; sanatın, aslında sanatçıların psikolojisine bağlı olduğu ve sanatçıların kendi iç dünyalarının görsel bir temsilini yarattığı yönündedir. Bu da sanatçının zihinsel ya da duygusal durumunun sanat eserlerine yansıdığını göstermektedir. Dolayısıyla hastalığı olan sanatçıların eserlerinin, hastalığını işaret eden niteliklere sahip olduğu düşünülmektedir. Öte yandan bazı ruhsal hastalıkları olan bireylerin iç duyularının ham temsilini tasvir edebildikleri ve bu sayede de sağlıklı bireylerin yapamayacağı görüntüleri yaratmalarına olanak sağlandığı varsayılmaktadır. Hasta tarafından yapılan resimlerin genellikle algılanabilir ölçüde bozulmuş üslup özelliklerine sahip olduğu söylenir (Mowrey, 2015: 19). Sanatçı olan ve olmayan bireylerin resimlerindeki nitelikler psikolojik rahatsızlıkların varlığının temsili halindedir. Bu, psikolojik yapı ve ressam yaratıcılığı arasında ilişkinin var olduğu bazı çalışmalarla desteklenmektedir. Bazı araştırmacılar, sanatçıların sahip olduğu yaratıcılığın, sanatçının kendisinde bulunan bir yetenekten ziyade yaşamış olduğu psikolojik travmaların etkisiyle sanatçının kendine has eserler ortaya koyduğunu savunmaktadırlar (Dursun, 2023: 90).

Psikolojik rahatsızlıkların sanatçıların yaratıcılık eylemlerini etkilediği ancak sanatçıların çoğu zaman bu sorunlarından haberdar olmadığı söylenmiştir. Sanat eserlerinin, bazı hastaların bilinçaltına dair iç görüler sunduğu ve inkâr edilmiş, bastırılmış olan içsel bilgilere erişim sağladığı da bu konular arasındadır. Hatta sanat aracılığıyla, bilinçaltını açığa çıkarmaya yatkın birinin sanatsal eğilimlerinin bastırılmasının, bir ruhsal hastalığın gelişmesine yol açacağı düşünülmektedir. Aristoteles, felsefede, şiirde ve güzel sanatlarda

dikkat çekici olan tüm insanların belirgin bir şekilde melankolik kişiliğe sahip olduğunu söylemiştir. Ayrıca 1900'lerden beri, sanat eserinin bir sanatçının zihinsel durumunun bir temsilcisi olarak görülmesi popüler edebiyatta aydınlatılmıştır (Mowrey, 2015: 8).

Psikolojilerinin yaratıcılığı ve eserleri üzerindeki etkilerine tanık olunan birçok ressam vardır. Buna örnek olarak verilebilecek bazı ressamalar ise şunlardır; Depresyon ve hipokondri hastalığı olan Francisco Goya (1746-1828), Bipolar hastası olan Vincent van Gogh (1853-1890), yine bipolar hastası olan Jackson Pollock (1912-1956), şizofren olan Bryan Charnley (1949-1991), anksiyete ve bipolar hastalığına sahip olan Edvard Munch (1863-1944) ve şizofreniye sahip Louis Wain (1860-1939). Bu sanatçılar arasından ayrılan Louis Wain ise bu makalenin konusu olmuştur çünkü yaptığı resimlerde ruhsal bozukluğuna dair işaretler bulunmaktadır. Sanatçının şizofrenisinin etkisi görsel olarak izlenebilir bir süreçtir.

2.3.Louis Wain

Louis William Wain, 1860-1939 yılları arasında yaşamış bir İngiliz sanatçıdır. Wain, yirminci yüzyılın başlarında İngiltere ve Amerika'da sanatsal bir şöhret yakalamıştır. Çizdiği kedi resimleriyle tanınmış ve batıdaki kedi algısını tamamen değiştirmiştir. Kedi, önceleri batı dünyasında, özellikle Orta çağ Avrupası'nda cadılık ve şeytanla ilişkilendirilmiş, yüzyıllarca bu şekilde anılmış sonraları ise ya fare yakalayıcı ya da deney aracı olarak kullanılmıştır. Hatta kötü yaratık imajı yirminci yüzyıla kadar devam etmiştir. Ancak daha sonra kedilerin bu imajdan kurtularak olumlu sıfatlarla anılması Wain'in eserlerine de yansımıştır ve sanatçının yardımıyla da kediler; sevimli, oyuncu hatta hayranlık uyandıran ve soyluluğun simgesi haline gelen canlılar olmuştur.

54

İlk dönem yaptığı neşeli ve eğlenceli kedi resimlerine kıyasla Wain'in trajik bir hayatı vardır. 5 Ağustos 1860'ta Londra'da varlıklı bir ailenin altı çocuğundan ilki ve tek erkek çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Henüz küçük bir öğrenciyken, tuhaf davranışları ve dudağındaki yara izi nedeniyle akran zorbalığına maruz kalmış; bu nedenle derslere düzenli olarak katılamamıştır. İleriki yaşlarında dudağındaki yara izini saklamak için bıyık bırakmıştır. Okuldan mezun olduktan sonra bir süre öğretmenlik yapan sanatçı 1884 yılında evlenmiştir. Evliliği boyunca Peter adını verdiği bir kedi yavrusuna bakmış ve birçok çalışmasında Peter'a yer vermiştir (Mondragon, 2022: 411-412). 1886'da kansere yakalanan eşi Emily'i güldürmek amacıyla komik kedi resimlerine başlamış, küçük Peter'a insani davranışlar atfetmiş, günlük yaşam sahnelerinde betimlemiş ve eşini kaybettikten sonra da kedi resimleri çizmeye devam etmiştir. Böylelikle çizdiği kedi resimleri popüler olmuş ve çocuk kitaplarında, dergi ve gazetelerde yer almıştır. Eşini kanserden kaybettikten sonra hissettiği hüznün ve yalnızlıkla şizofreni hastalığına yakalandığı ve teşhis aldığı söylenmektedir (Yayan & Yıldızoğlu, 2021: 110).

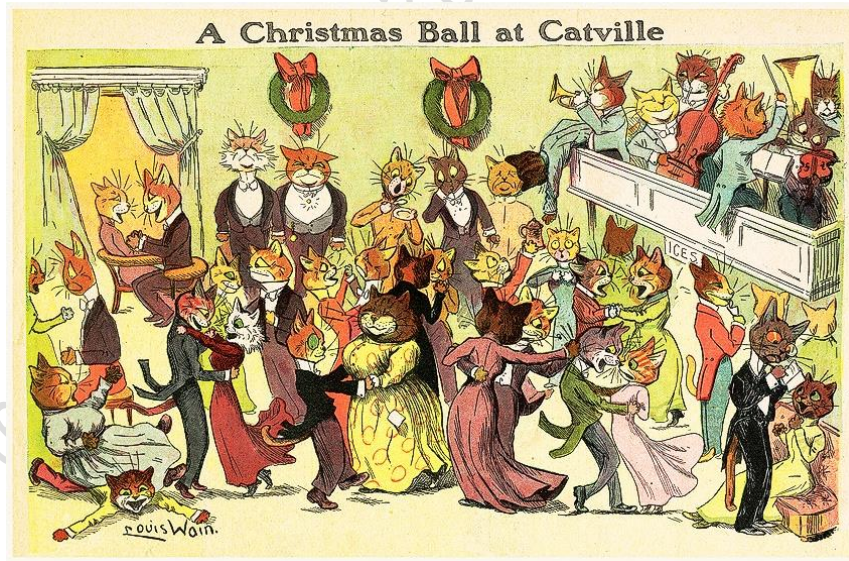
Louis Wain'in yaşadığı kaybın ve hastalığın sanatsal yaratıcılığına ve eserlerine olan ilişkisi incelendiğinde sanatçının, zaman içerisinde değişen resimleri yaratıcılığının, hayal gücünün, iç dünyasının ve dünyayı algılayış biçiminin nasıl değiştiğini açıkça göstermiştir. Sanatçıların sahip oldukları bazı zihinsel durumlar yaratıcılıklarını ve sanatını etkilemiş olması bakımından Wain'in eserleri incelemeye değerdir.

Resim 1. Louis Wain

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59816508>

Wain'in, eserlerindeki değişimin görsel olarak izlenebilir olması aslında biçimsel bir evrim denilebilir. Sanatçı, önceleri neşeli ve farklı mekânlarda görülen insani davranışlar sergileyen eğlenceli kedi resimleri; yerini rahatsız edici, rengârenk desenli soyutlamalardan oluşan kedi resimlerine bırakmıştır. Sanatçının kaybının ve sebep olduğu hastalığının resimlerine yansıdığı söylenmektedir (Beyaztaş, 2018: 37-38).

Resim 2. Wain, L (1886). *A Kitten's Christmas Party*. Victoria and Albert Museum (V&A), Londra

https://artincontext.org/louis-wain/?utm_source

Kendi kedileri de olan ressam, başlangıçta insansı davranışlar sergileyen ve toplumsal roller üstlenen kedileri bir arada çizerek, oldukça mutlu, sevimli ve bir o kadar da gerçekçi silüetlerde betimlemiştir. Örneğin Resim 2'de yer alan sosyalleşen kedi figürleri tıpkı insanlar gibi giyinip, parti yapmakta ve dans etmektedir; hatta yüz ifadeleriyle de insanın fiziksel ve

karakter özelliklerini yansıtmaktadır. Bu da insanda hem hayranlık hem de sevecenlik uyandırmaktadır.

Resim 3. Wain, L (tarihsiz). *Tenisteki kediler*. Bethlem Museum of the Mind, Londra

<https://www.countrylife.co.uk/luxury/art-and-antiques/the-london-exhibition-thats-the-cats-miaow-louis-wains-feline-masterpieces-celebrated-on-the-165th-anniversary-of-his-birth>

Resim 4. Wain, L (tarihsiz). *Çimlerde Çay Partisi*. Bethlem Museum of the Mind, Londra, İngiltere

<https://www.barnebys.co.uk/blog/louis-wains-psychedelic-cats>

Benzer olarak Resim 3 ve 4'te yer alan kediler ise tıpkı insanlar gibi oyun oynamakta ve çay partisi yapmaktadır. Resimlerde kediler iri gözleri ve belirgin mimikleri ile oldukça mutlu ve hareketli görünmektedir. Ancak eşinin ölümü ve yakalandığı hastalığının ardından sanatında belirgin bir dönüşüm yaşanmıştır; artık farklı renk ve desenlerden oluşturulmuş, soyut ve rahatsız edici yüz ifadelerine sahip, izleyiciyle doğrudan göz teması kuran, tekil kedi portreleri çizmeye başlamıştır (Resim 5). Bu süreçte özellikle resimlerinde kediler arka planla karışmaya başlamıştır; geometrik şekillerle ve farklı renklerde gerçek dışı görünmeleri göze

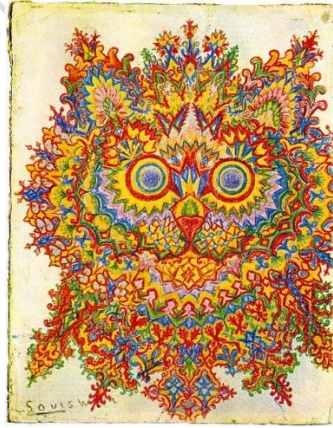
çarpar. Sahip olduğu hastalığın getirmiş olduğu yalnızlık ve zihinsel bölünme adeta resimlerinde de görünür.

Resim 5. Wain, L (tarihsiz/çeşitli dönemlerden). *Kedi Figürleri*.

<https://teknoseyir.com/durum/913494>

İlk dönem çizdiği kedilerin insan özelliklerine sahip olmaları, sanatçının kediler üzerinden çevresinde gördüğü insan tasvirlerini resmettiği düşünülmektedir. İlk resimlerinde yumuşak, doğal renkler bulunurken, hastalığından sonra yaptığı resimler daha parlak ve vahşi renklere sahiptir, renkleri fovist sanatçıların kullandığı renklere benzetilmektedir (Yıldızoğlu, 2020: 24). Çevresindeki insanların birer sembolü olarak düşünülen kedilerin değişimi, sanatçının insanlar üzerindeki algısının da değişmiş olabileceği fikrini doğurur ve sanatçının ruhsal durumunun yaratıcılığını etkilemiş olması sonucuna ulaşılabilir.

Resim 6. Wain, L (1923–1926). *The Fractal Cat*. Bethlem Museum of the Mind, Londra

<https://fineartamerica.com/featured/fractal-cat-louis-wain.html>

Resim 7. Wain, L (1925 – 1930). *Schizophrenic Cat / Kaleidoscope Cat*. Bethlem Museum of the Mind, Londra

<https://www.ebay.com.au/itm/204246216970?srsId=AfmBOooj2-XhS7XAfHx7kqGIXDLnaPhJZJRP1fC5XIfLthKsiMu6-PeR>

Wain'ın son dönem resimlerinde arka plan ve kedilerin özellikle mandala biçimlerine benzediği görülmektedir (Resim 6-7). Sanskritçede “daire” ve “tamamlama” anlamına gelen mandala, tek bir merkez etrafında konumlanan dairesel formlar üzerine kurulu bir geometrik yapıdır (Ergür, Ergür, & Ergür, 2021: 37-38). Mandala tarih boyunca farklı kültürlerde dairesel bir desen olarak kullanılmıştır. İlk olarak Hint dinlerinde ortaya çıkan bu desen, budizmde kurtuluşa ulaşmak için kullanılan ve kutsal olarak kabul gören bir desendir (Oğuz & Karataş, 2021: 178-179). Bu tarihsel ve kültürel anlamların yanı sıra mandala, modern psikolojide de önemli bir yere sahiptir. Analitik psikoloji kuramının öncüsü psikoterapist Carl Jung da mandala desenini terapi aracı olarak kullanmıştır. Geliştirmiş olduğu kolektif bilinçdışı kavramı ve arketipler üzerinden bu desenleri yorumlamıştır. Jung'a göre kolektif bilinçdışı, bireylerin kişisel deneyimlerinden bağımsız, doğuştan getirdikleri evrensel imgelerden oluşur. Bu imgeler “arketipler” olarak adlandırılır ve kolektif bilinçdışını tanımlamaktadır. Arketipler bireyin zihninde var olan ancak kendisini bilinçli bir zihinle göstermektense masallar, rüyalar ve mitlerde gösteren imgelerdir (Türkan, 2022: 118). Jung'un en temel arketipleri arasında gölge, persona, ben (özben) ve anima/animus yer alır. Bunlar içerisinde ‘ben’ arketipi, bilinç ile bilinçdışını birleştirerek bireyin bütünlüğünü oluşturan en önemli arketiptir (Topaloğlu, 2015: 23). Bu bütünlük ise kendisini özellikle mitler, rüyalar ve masallarda bazı simgelerle ifade eder. Mandala, ben arketipini temsil eden en önemli sembollerden biri olarak kabul edilmektedir (Kelleci, 2025: 37). Wain'ın resimlerinde de özellikle arka planı kapsayan mandala biçimindeki desenlerde Jung'un ‘ben’ arketipi açıkça görülmektedir. Bu bağlamda Carl Jung'un mandala şekli hakkında şu sözleri dikkat çekicidir;

Genel olarak mandala, psişik çözülüm ya da kaybolmuşluk koşullarında ortaya çıkar: örneğin ebeveynleri boşanmak üzere olan küçük çocuklarda; ya da nevroz ve nevrozun tedavisi sonucunda insan doğasındaki karşıtlık sorunuyla yüz yüze kalan ve bu yüzden kendilerini kaybolmuş hisseden yetişkinlerde; ya da bilinçdışının anlaşılabilir içeriklerinin istilası yüzünden dünya algıları karışan şizofreni hastalarında (Jung, 1955: 521-522).

Jung'un bu açıklaması, Wain'in şizofreni sürecinde üretmiş olduğu mandala benzeri desenlerin psikolojik temelleriyle örtüşmektedir. Wain'in geç dönem eserlerinde artan simetrik, merkezî ve yoğun desenlerin 'ben' arketipinin sembolik ifadesi olduğu söylenebilir.

Bir diğer önemli arketip olan 'persona' ise bireyin dış dünyaya yansıttığı, sosyal beklentilere karşı taktığı maskeyi temsil eder. Persona bireyin dünyaya uyum sağlaması ve ilişkileri düzenlemesinde yardımcı olan tarafıdır (Kelleci, 2025: 26). 'Persona', Wain'in erken dönem resimlerinde güçlü olarak görülebilmektedir; Kediler iki ayak üzerinde yürür, tenis oynar, çay içer, dans eder, temizlik yapar ve günlük yaşamın çeşitli toplumsal rollerini üstlenir. Kedilerin bu şekilde davranışlar sergilemesi onları olduklarından farklı göstermektedir. Dolayısıyla bu durum bireyin toplum içinde kabul görmek için taktığı maske olan 'persona' arketipine işaret etmektedir. Wain'in erken dönem kedi portreleri 'persona' arketipinin sembolik yansımaları olarak değerlendirilebilir.

3. SONUÇ

Bu çalışmada yaratıcılık kavramının psikolojik hastalıklarla ilişkisi, sanatçı Louis Wain örneği üzerinden incelenmiş ve Wain'in yaşam sürecindeki ruhsal değişimlerin eserlerine belirgin biçimde yansıdığı görülmüştür. Sanatçının erken dönem çalışmalarında yer alan, insan davranışlarıyla özdeşleştirilmiş kedi figürleri Jung'un "persona" arketipiyle ilişkilendirilebilirken; hastalığının ilerlediği dönemde ortaya çıkan mandala benzeri desenlerin ise Jung'un "ben" arketipiyle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönüşüm, psikolojik süreçlerin yaratıcılık üzerinde ne denli güçlü bir etkiye sahip olabileceğini göstermektedir.

Sanat tarihine bakıldığında, benzer biçimde hastalıklarıyla üretimleri arasında ilişki kurulan başka sanatçıların da bulunduğu görülmektedir. Bu durum, sanat eserlerinin yalnızca estetik birer ifade biçimi olmadığını, aynı zamanda bireyin psikolojik yapısına dair önemli ipuçları barındırdığını göstermektedir. Dolayısıyla disiplinler arası araştırmaların, özellikle sanat ve psikoloji alanlarının kesişiminde, sanat eserleri üzerinden hastalıkların izini sürerek daha geniş kapsamlı değerlendirmelere ulaşması mümkündür. Genel olarak bu çalışma, psikolojik süreçlerin yaratıcı üretime etkisinin hem tarihsel hem bireysel düzeyde okunabileceğini ortaya koymakta ve sanat-psikoloji ilişkisine yönelik gelecekte yapılacak araştırmalar için önemli bir zemin sunmaktadır.

Kaynakça

- Aktamış, H., & Ergin, Ö. (2007). Bilimsel Süreç Becerileri İle Bilimsel Yaratıcılık Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11-23.
- Ayaz, Y. Y., Kıvanççı, G., & Savor, A. (2019). Psikanalitik Kuram ve Reklamda Yaratıcılık. *Adnan Menderes Üniversitesi Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergisi*, 75-92.
- Bayova, R., & Görüş, G. (2021). Yaratıcı Kişilerde İntihar Davranışının Kuramsal Gözden Geçirilmesi. *Journal of Medical Sciences*, 12-21.
- Beyaztaş, İ. (2018). Resim Sanatında Depresyon Belirtileri "Anhedoni, Sessizlik, Acı, Keder ve Çöküntü". *Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

- Demir, A. (2019). Güzel Sanatlar Fakültesi Öğrencileri Diğer Bölüm Öğrencilerine Kıyasla İki Uçlu Bozukluğa Daha Mı Yatkın? *Gaziantep Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü*.
- Dursun, S. (2023). Psikolojik Rahatsızlıkların Sanatsal Yaratıcılığa Etkisi: Vincent van Gogh ve Edvard Munch Örneği. *Trakya Üniversitesi*.
- Ergür, İ., Ergür, E., & Ergür, E. (2021). Mandala ve Sanat Terapisine Tarihsel ve Klinik Bakış. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 36-48.
- Erol, S. E. (2019). Sanatsal Yaratıcılık Ölçeğinin Geliştirilmesi. *ProQuest Dissertations & Theses Global*.
- İba, Ş. M. (2010). Yaratım Sürecinde Sanatçı Kişiliğinin İrdelenmesi. *Sanat Dergisi*, 217-226.
- Jung, C. (1955). *Arketipler ve Kolektif Bilinçdışı*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Kelleci, Z. (2025). Alejandro Jodorowsky Sinemasında Jungcu Arketiplerin Keşfi. *Ordu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Keser, N. (2009). *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Kesici, M., & Öncel, S. (2015). Aşçıların Mesleki Özerklikleri ile Yaratıcılık Süreci İlişkisi. *İşletme Fakültesi Dergisi*, 23-45.
- Kireç, D. (2019). Psikanalitik Kuram Çerçevesinde Psikolojik Hastalıkların Yaratıcılığa ve Sanat Eserlerine Yansıma Biçimleri. *Kesit Akademi Dergisi*, 258-271.
- Lam, C. Y., & Saunders, J. A. (2024). Relationship Between Creativity and Depression: The Role of Reappraisal and Rumination. *Collabra: Psychology*.
- MacCabe, J. H., Sariaslan, A., Almqvist, C., Lichtenstein, P., Larsson, H., & Kyaga, S. (2018). Artistic creativity and risk for schizophrenia, bipolar disorder and unipolar depression: a Swedish population-based case-control study and sib-pair analysis. *The British Journal of Psychiatry*, 370-376.
- Maçkalı, P. Z., Gülöksüz, D. S., & Oral, D. T. (2014). Yaratıcılık ve İki Uçlu Bozukluk. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 50-59.
- Michalica, K. (2010). Creativity and the Schizophrenia Spectrum Unveiled: The Similarities and the Differences. *Brock University*.
- Mondragon, B. (2022). Film Review: "Cats are Excellent Conductors of Electricity": A Review of The Electrical Life of Louis Wain. *History in the Making*, 411-427.
- Mowrey, A. (2015). Diagnosing Mental Illness in Paintings: Can Psychologists Identify Mental Illness in Art? *Alliant International University ProQuest Dissertations & Theses*.
- Oğuz, M., & Karataş, H. (2021). Budizm'de Mandala Anlayışı ve Mandala Çeşitleri . *Toplum Bilimleri Dergisi*, 2147-5644.
- Onur, D., & Zorlu, T. (2017). Yaratıcılık Kavramı ile İlişkili Kuramsal Yaklaşımlar. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1535-1552.
- Ourtani, T. (2020). The relationship between creativity and mental illness: a systematic review. *Perspectives on Psychological Science*, 1040-1076.
- Power, R. A., Steinberg, S., & Bjornsdottir, G. (2015). Polygenic risk scores for schizophrenia and bipolar disorder predict creativity. *nature neuroscience*.
- Soygür, H. (1999). Sanat ve "Delilik". *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 124-133.

- TDK. (2022). *Yaratıcılık Ne Demek*. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: [https://sozluk.gov.tr/adresinden alındı](https://sozluk.gov.tr/adresinden%20alindi)
- Topaloğlu, E. (2015). 19. Yüzyıl İngiliz Edebiyatında Lewis Carroll, George Macdonald, Charles Dickens ve Jung'un Arketipleri. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Türkan, H. K. (2022). "Altın Bülbül" Masalının Jung'un Arketipsel Sembolizm Kuramı Bağlamında İncelenmesi. *Asya Studies*, 117-124.
- Yayan, G., & Yıldızoğlu, H. (2021). 19. Yüzyıl Sonrası Bunalım Temasının Resim Sanatına Yansıması. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 102-118.
- Yıldızoğlu, H. (2020). Kedinin Mİtolojideki Yeri ve Resim Sanatına Yansımaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
- Zinler, A. (1999). Sanat Yapıtının Oluşumundaki Psikolojik ve Sosyolojik Süreç (Resim). *Masters Abstracts International*.

Görseller

Resim 1. Louis Wain

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59816508>

Resim 2. Wain, L (1886). A Kitten's Christmas Party. Victoria and Albert Museum (V&A), Londra

https://artincontext.org/louis-wain/?utm_source

Resim 3. Wain, L (tarihsiz). Tenisteki kediler. Bethlem Museum of the Mind, Londra

<https://www.countrylife.co.uk/luxury/art-and-antiques/the-london-exhibition-thats-the-cats-miaow-louis-wains-feline-masterpieces-celebrated-on-the-165th-anniversary-of-his-birth>

Resim 4. Wain, L (tarihsiz). Çimlerde Çay Partisi. Bethlem Museum of the Mind, Londra, İngiltere

<https://www.barnebys.co.uk/blog/louis-wains-psychedelic-cats>

Resim 5. Wain, L (tarihsiz/çeşitli dönemlerden). Kedi Figürleri.

<https://teknoseyir.com/durum/913494>

Resim 6. Wain, L (1923–1926). The Fractal Cat. Bethlem Museum of the Mind, Londra

<https://fineartamerica.com/featured/fractal-cat-louis-wain.html>

Resim 7. Wain, L (1925 – 1930). Schizophrenic Cat / Kaleidoscope Cat. Bethlem Museum of the Mind, Londra

<https://www.ebay.com.au/itm/204246216970?srsid=AfmBOooj2-XhS7XAfHx7kqGIXDLnaPhJZJRP1fC5XIfLthKsiMu6-PeR>